

Tri nove medverske postave,

oklicane 25. maja

se v poglavitnih stvaréh glasijo tako-le:

I. Zakonska postava.

Cesarski patent od 8. oktobra 1856. leta, kateri se sklicuje na patent od 5. novembra 1855. leta (konkordat), je preklican. Namesti preklicanih teh postav postanejo zdaj veljavne tudi za katoličane v 2. poglavji občnega državlanskega zakonika od 1. junija 1811. zarad zakonskih pravic ustanovljene in vse druge pozneje dane in pred patentom 8. oktobra 1856. leta veljavne postave, kolikor jih ta nova postava ne premenja. — Tako ukazuje 1. oddelek te postave.

2. oddelek te postave pravi: Kadar duhovnik, kteremu gré pravica, zaročence oklicevati, odreče oklic ali noče sprejeti zagotovila v zakon iz vzrokov, ki niso zadržki po državni postavi, tedaj se smeta zaročenca k svoji cesarski okrajni (kantonski) gosposki, ali v mestih, ktera imajo svojo lastno občinsko postavo, k županu podati, da ju okliče ali sprejme njuno slovesno zagotovilo v zakon. — To pravico imata zaročenca le tedaj, če s duhovnikovim pisanim spričalom ali z dvema v tistem uradnem okraji stanujočima dostojnima pričama dokažeta, da tega ni hotel storiti duhovnik. Pritožbe zoper razsodbo okrajne politične gosposke se delajo pri c. k. deželni vladi, zoper razsodbo te pa pri c. kr. ministerstvu notranjih oprav. — Oklic zakona dovrši gosposka s tem, da dotično oznanilo javno nabije na tablo, kakor druga svoja naznanila, ali da zapové, da se to zgodi pri občinskem predstojniku, v čegar občini stanujeta zaročenca. Ta oklic mora nabit ostati skozi tri tedne, predno ima skleniti se zakonska zaveza. Iz važnih vzrokov sme c. kr. deželna gosposka prikrajšati ta obrok, v sili pa celó dovoliti, da se opusti oklic. V dokazani smrtni nevarnosti sme to storiti tudi okrajna gosposka, ako zaročenca s prisego potrdita, da njima ni znan noben zakonski zadržek. — Slovesno izrečenje privoljenja v zakon se mora zgoditi pred predstojnikom politične gosposke ali pred njegovim namestnikom vpricho dveh prič in prisežnega zapisnikarja. Dotični zapisnik morata podpisati zaročenca, priči in oba uradnika. O razdružbi in razvezi zakona veljajo določila občnega državlanskega zakonika, le da politična gosposka izvršuje opravila, ki se ondi duhovniku izročujejo. — Po tej postavi poročena smeta pozneje dati tudi blagosloviti svoj zakon od duhovnega pastirja iste vere, ktere je on ali ona.

3. oddelek te postave določuje, da bodo o zakonskih zadevah tudi katoliških kristijanov sodile iste svetovne sodnije, ki so bile za ta posel odločene pred 1. januarjem 1857. leta, to je, pred ustanovljenjem duhovskih sodnij.

4. oddelek te postave naznanja določila, kako je ravnati z zakoni, po dosedanji postavi sklenjenimi in z zakoni, ki se sklenejo, predno se nova postava vpelje v življenje.

5. oddelek naroča ministerstvu, da s primernimi ukazi vpelje novo postavo.

II. Postava o razmeri med cerkvijo in šolo.

1. §. Najviše vodstvo in nadzorništvo vseh šol in odgojilnic gré državi, ktera bode ta posel izvrševala po postavnih gosposkah.

2. §. Verski nauk in verske vaje v ljudskih in srednjih šolah vodi in oskrbuje dotična cerkev; v nauk drugih šolskih predmetov pa se ne sme vtikati nobena cerkev ali verska družba.

3. §. V šole, ktere je ustanovila ali jih vzdržuje

država, dežela ali srenja, se morajo sprejeti vsi državljeni ktere koli vere.

4. §. Vsaka cerkev ali verska družba sme šole ustanavljati in vzdrževati samo za svoje vernike.

5. §. Te šole (4. §.) smejo pa obiskovati tudi drugoverniki.

6. §. Za učenike verskega nauka se smejo postaviti le tisti, ktere je dotično versko predstojništvo spoznalo za sposobne.

7. §. Učne bukve ljudskih, srednjih in učiteljskih šol potrjuje le postavno vodstvo in nadzorništvo. Verske bukve se smejo potrditi še le potem, ko jih je dotično versko predstojništvo dopustilo.

8. Dohodki normalnega in šolskega zavoda, kakor tudi drugih ustanov se rabijo za šolske namene brez ozira na verske razmere, ako ni dokazano, da so bili določno namenjeni tem ali tem vernikom.

9. §. Najviše vladno vodstvo in nadzorništvo vsega uka in vse odgoje je náučno ministerstvo.

10. §. V vsaki deželi se nad ljudske in učiteljske šole postavi:

- a) deželni svet kot najviši deželni šolski urad,
- b) okrajni šolski svet za vsak šolski okraj,
- c) krajni šolski svet za vsako šolsko občino.

Deželo v šolske okraje razdeli posebna deželna postava.

11. §. Vsa opravila dosedanjih šolskih uradov duhovskih in svetovnih (izvemši v 2. §. določenih) dobé v roke šolski svetje (svetovaltva), v 10. §. imenovani.

12. §. V deželni svet, kteremu predseduje c. k. deželni poglavar ali njegov namestnik, se pokličejo udje političine deželne vlade, deželnega odbora, duhovniki in učitelji. Okrajni in krajni svet sestavi posebna deželna postava.

13. §. Deželna postava določi, kako se ima sestaviti in uravnati deželni, okrajni in krajni svet, deželna postava imenovanim trem svetom odmeri in omeji podrečje.

14. §. Določila 1.—9. §. zadobé svojo veljavo z dnevom razglašene te postave, to je 25. maja t. l.; zato jenjajo vse dosedaj veljavne postave tej postavi nasprotne.

15. §. Náučnemu ministru naroča izpeljavo te postave.

III. Postava o medverskih razmerah

I. ozir vere otrok.

1. §. Zakonski otroci so vere svojih starišev. — V mešanih zakonih so dečki očetove, hčere pa materine vere. — Vendar pa smejo zakonski pred zakonom ali po sklenjenem zakonu pogoditi se, da se ima ali ravno nasproti temu goditi ali da so vsi otroci očetove ali materine vere. — Nezakonski otroci so materine vere. — Zunaj omenjenih določil ima on, komur gré pravica odgojevati otroka, tudi pravico določiti, ktere vere ima biti otrok.

2. §. Otroku se ne smé vera spremeniti, dokler sam tega prostovoljno ne stori. Le stariši, kterim gré pravica, otrokom določiti vero, smejo to storiti pri otrocih, ki še niso dopolnili sedmega leta.

II. ozir spremenjenja vere.

Po dopolnjenem 14. letu sme vsakdo prostovoljno spremeniti svojo vero. Da pa je ta prestop veljaven, mora ga oglasiti politični gosposki, in ta naznaniti ga dotičnemu dušnemu pastirju zapuščene cerkve. Zarad pristopa v novo cerkev ali versko družbo mora spremenjavec osebno oglasiti se pri dotičnem predstojniku. — Preklicana je postava, vsled ktere on

ki odstopi od krščanstva, zgubi dedovalno pravico, in postava, po kateri se zločinstva krivega stori on, ki kristijana skuša odvrniti od krščanstva ali ki trosi nauke, krščanski veri nasprotne.

III. ozir davščin in del.

Družniki ktere koli vere, so, verske ali dobrodelne naprave družih cerkev dolžni podpirati le takrat, kadar je ta dolžnost sklenjena z rečnim patronatom, ali kadar se opira na zasobno pravo, z javnimi pismi dokazano, ali kadar je vknjižena v zemljiščine knjige. Noben duhovni pastir ne more od drugovernikov zahtevati taks, štole, ali kaj takega, razun če je vsled njihove prošnje kakovo opravilo imel ž njimi. — To tudi velja o doneskih in delih za šole. Če pa imajo verniki raznih verskih družeb skupaj eno šolo, morajo vsi brez razločka plačevati za šolske stroške, izvzemši stroške za verski nauk, te vsaka verska družba sama plačuje. Nikdo ni siljen otrok pošiljati v drugoversko šolo. — Vse pravice (razun imenovanih) doneske od drugovernikov zahtevati za duhovnike, cerkovnike, organiste in učitelje, za verske, učne in dobrodelne naprave nehajo.

IV. ozir pogrebov.

Nobena verska družba ne sme braniti drugovernikom dostojnega pokopa na svojem pokopališču: a) če ima na njem rodovina umrlega drugoverca rodbinski grob, in b) če drugovernna družba nima svojega pokopališča v dotični občini.

V. ozir nedelj in praznikov.

Nikdo ni siljen zdržati se dela ob nedeljah in praznikih tuje verske družbe. Ob nedeljah vendar se mora med službo božjo ustaviti vsako ne silno potrebno javno delo. O praznikih ktere cerkve koli mora se med glavno službo božjo blizo veže božje opustiti vse, kar moti službo božjo. — To velja tudi o navadnih slovesnih obhodih (procesijah) na trgih, ulicah ali cestah, po katerih gré obhod. Nobeni verski družbi se ne more braniti zvonjenje tiste dni, o katerih druge verske družbe prepovedujejo zvonjenje. Šole, ktere obiskujejo otroci raznih ver, morajo se tako uravnati, da je tudi manjšini mogoče, spolnovati verske svoje dolžnosti.

Ta postava velja od dné svojega razglašnja.

Národne stvari.

Glas iz Primorja

z ozirom na govor J. Vrtovčev.

Spisal Fr. Zakrajšek.

Človeku dobro dé, ko moža, ki je vse hvale vreden, vidi dostojno poslavljenega. Tako je govoril g. J. Vrtovec zadnjič v Poddragi svojem slavnemu sodniku ali imenjaku Matiju Vrtovcu lep govor v spomin. Naj resnico povem, jako me je razveselilo i gotovo vse bralce „Novic“ čitati spominico na čast možu, ki je Slovencem v prozi to, kar jim je v poeziji Koseski. Dobro znani literat J. Macun piše o Vrtovcu tako-le: „M. Vrtovec, bivši župnik u ipavskoj dolini, umro je 1851. Već je dosta rano napisao „vinoreju“ iliti plodjenje loze; zatim je sliedila kano najbolje i izvrstno dielo „kmetijska kemija“, koja je jednako kao i „vinoreja“ i sliedeće dielo na svietlo izašlo kano dodatak „Novicam“; ovo izvorno dielo od osobite je koristi za gospodarske učione, te je popularno, al ujedno i znanstveno izradjeno; južni Slaveni u nijednoj praktičnoj struci neimaju toli izvrstna diela. Isto je tako počeo kano dokladu „Novicah“ izdavati popularnu „sveobću poviestnicu.“ I ovo dielo Vrtovčevo

pokazuje, da mu je duh skroz i skroz bio praktičan za naš narod. Slog mu je gladak i naravan.“

Jaz bi pristavil še to. Malokteri prozaik naš mu stoji vredno na strani gledé na jasnost i krepkost njegovega govora; nič ni na pol pri njem, beseda mu je možata i določna, stavki njegovi so, rekel bi, nekako melodični, med sabo v pravih razmerah. Tako piše le tak, kdor je sam v živo prepričan od tega, kar govori, i ki ima v resnici talent, trdno voljo i za vse lepo unemljivo srce, brez ktere ga je zastoj čakati koristnega vspeha. Vrh tega je bil Vrtovec učen mož, kakor pričajo vsi njegovi spisi, i čeravno se ni odlikoval z grmečimi slava- i živioklici, ljubil je svojo domovino ne samo na videz, ampak resnično i goreče ter jo poslavil z lepimi deli, kar je brez dvombe še več; kajti naši zoperniki ne prašajo zgolj le po neplodnem rodoljubji, marveč po knjigah i hasnovitih zavodih. Da se je lotil Vrtovec v onih časih tako težkih nalog, ktere je tudi slavno izdelal, to daje njegovemu delovanju še večo vrednost „Gdě nizok' zabor' — pravi ruska prislovica, — tam' vsjakoju pereskočit hočet'.“ Cerkvena slovenščina je namreč stala že tedaj na precej visoki stopinji; lahko bi bil Vrtovec napisal sè svojo učenostjo i žarovito fantazijo samo sijajnih ogovorov,*) toda težavnišo pot je nastopil; pisal je znanstvene knjige po domače. Ali ni to hvalevredna predrznost, ali ne mora čutiti vse faktorje lepih zmožnosti v sebi, kdor se loti tako težkega dela.

Radi cenimo vrednost kacega učenjaka po tem, ali je domovini koristen, ne samo po njegovih zmožnostih. To tudi po pravici. Ta korist utegne pa biti dvojna: ponos i omika. Marsikrat moramo slišati: „Kaj boste vi, saj še tega nimate!“ A če imamo, kako se hitro odrežemo: „Lagano brate, imamo imamo, i celó izvrstno!“ Zopernik omolkne i ta zavest vzročuje v nas to, čemur je ime ponos, to je tista blaga čut, ki je suženj brez nje. Saj ni vse eno, ali nas kdo spoštuje ali zaničuje! Kolikokrat sem zoperniku posvetil, ko je trdil, da česa nimamo. Ko mi je slavno namestništvo

*) Naj povem, kaj se mi je enkrat pripetilo z njegovimi „Ogovori“. Učil sem kot gimnazijalec ob počitnicah v Ozejanu v družini vse časti vrednega g. A. Žbuelca. Nekega dne se pogovarjam na dvorišču z delavkami, ki so ravno sirk luščile, ter je poprašujem o tem in unem. Čudile so se mi, da, rojen Goričan (nekteri mislijo, da je vsakdo Lah, ki je zagledal v Gorici beli svet) govorim čisto slovenščino. Smeje jim rečem, kaj bi ne, saj je moj oče trd Krajnec iz Lašč, moja mati pa iz Kobarida, kjer niso kar si bodi; zraven sem se pa učil maternega jezika, pa tudi oče so mi dali marsiktero zaušnico, ako sem nevedoma izustil furlansko besedo. Na to vzamem Vrtovčeve ogovore, ki sem je ravno prebiral, ter začnem deklamovati strašni popis o sodnjem dnevu. Še nisem bil pri kraji, kar začne mlada delavka na ves glas jokati se. Ni bilo drugače, moral sem jenetati; a deklina se ni dala utolažiti, čeravno smo jej vsi prigovarjali ter jo tolažili. Takrat cvetoča devojka ležala je 8 dni pozneje na — parah! Ne vem kaka bolezen se je je bila polastila, ki jo je tako precej treščila v grob; imela je revica žalosten predčutek pri mojem prebiranju. — Imel sem kot študent navado, pogovarjati se s kranjskimi romarji in vozniki. Marsikaj sem izvedel o tem ali unem književnem veljaku, osobito zanimala me je kaka posebnost iz njih življenja. Enkrat naletim na sivčeka, berača iz Št. Vida. Ko izvem, da je poznal Vrtovca, koj ga poprašam, kako so gospod pridigovali? „Eh — odgovorí sivoglavček — tako, tako, da...“ No, kako? — silim jez va-nj ves nepotrpežljiv. „Tako (tú sem mu videl, da je iskal višega izraza) tako — kakor angelje!“ — Zadovoljen mu stisnem denar v pest. Imel sem i še imam poseben kult o tistih možéh, ki so jeli tako izdatno obdelovati naš jezik. Pis.